

Supervize jako příběh i jako součást příběhu.

Věnováno Zdeňku Riegrovi.

Narativní přístup může představovat zajímavou alternativu pro kreativní supervizory, kterým je metafora příběhů blízká. Její využití v psychoterapii je nejběžnější. V supervizi se objevuje podstatně méně. Jednu kapitolu mu v knize *Integrativní přístup k supervizi* věnovala Jane Speedyová¹. Systemik Vratislav Strnad a Alžběta Nejedlá vydali publikaci *Základy narativní terapie a narativního koučinku*², kde najdeme základní informace o využití narativního přístupu v příbuzném oboru.

Nazřít supervizní proces narativně s sebou často přináší silné emocionální okamžiky kontaktu se složkou supervize, kterou bychom mohli nazvat „krásnem“, „tajemnem“ nebo dokonce „transcendentnem“. Může zúčastněné obdarovat schopností více se „dívat na věci shora“. Objevují se zde však také potencionální rizikové momenty, které zmíním dále.

Začněme definici toho, co můžeme chápat jako příběh. Podle zmíněného Vratislava Strnada:

*Příběh (srovnej zpráva), rozumí se vyprávění a naslouchání – živý dialog osoby s druhou osobou anebo se sebou samým – vyjadřuje zkušenost života v čase. Tváří se lineárně tím, že kopíruje časový sled událostí, ale ústí nikoliv v konci (smrti), ale ve smyslu, který dovoluje dát hodnotu tomu, co žijeme, dokud žijeme a než zemřeme. Příběh je křížovatkou smyslu a žije z napětí možností, jež nebyly a nemohly být využity, aby se mohl naplňovat jeden určitý smysl.*³

Narativní přístup vychází z konstrukcionistických tezí, že nic takového, jako na pozorovateli nezávislá objektivní realita neexistuje. Respektive, že ji vždy nazíráme pouze a jedinečně skrze svoji optiku, kterou nemůžeme oddělit od jakýchkoliv popisů, zpráv a soudů. Pokud je chceme učinit věcí společenskou, je to možné pouze skrze jazyk, vyladování jeho významů a vyjednávání o jeho obsazích. Svět kolem nás povstal z jazyka, z interakcí s druhými. Existujeme pouze skrze komunikaci, která má svoji věcnou, ale taky daleko mocnější vztahově významovou složku. Ta se proměňuje, často ji nevidíme. Důležitou a znepokojivou tezí je pak skutečnost, že se interakcí s druhými neustále mění a přetváří také naše identita, která tím ztrácí nějakou apriori garantovanou stabilitu v čase. Získává však veskrze nadějnou možnost změny a růstu kdykoliv a kdekoliv. Koneckonců dialog Ježíše s lotrem na kříži a jeho pokání jsou toho důkazem.

Vztaženo k naší zkušenosti – v každém supervizním procesu, který vedeme, je vždy už od samého začátku skryto množství jedinečných příběhů supervizora i supervidovaných. Příběhů proměnlivých, průběžně dotvářených, re-konstruovaných, ovlivněných kontextem osobnosti svého nositele, ale také organizace, jejíž se supervize stala součástí. Pro zadavatele pomyslné otevření bran často představuje silný moment, kterým se nám dávají všanc. Určitě stojí za pozornost!

¹ Srovnej: CARROLL, M., THOLSTRUPOVÁ, M.: Integrativní přístupy k supervizi. Praha: Triton, 2004, s.: 45 – 56.

² Srovnej: STRNAD, V., NEJEDLÁ, A.: Základy narativní terapie a narativního koučinku. Praha: Portál, 2014.

³ Srovnej: STRNAD, V., NEJEDLÁ, A.: Základy narativní terapie a narativního koučinku. Praha: Portál, 2014, s.: 47.

Nikde, ničím a nikým není garantováno, že se všechny příběhy dané supervize prolnou v jeden společný. Snažíme se o to, učíme se, jak na to, kontraktujeme o tom, ale vždy bychom si měli ponechat prostor pro pokornou ne-jistotu. Bion říká, že: *v každé ordinaci by měli být dva poněkud vystrašení lidé.*⁴ V supervizi to možná platí dvojnásob. Abychom se vyhnuli „*předčasným teoretizováním a příliš brzkým interpretacím*“⁵

V tomto smyslu je supervize procesem dobrodružným, napínavým. Může nás pohltit se stejným okouzlením, jaké nám skýtaly dobré literární příběhy. Až tak, že v tomto opojení neporozumíme více či méně skrytým významům jazyka ostatních. Přehlídneme je. Na druhou stranu se také někdy můžeme dostat do intimního spikleneckého sdílení rituálů, vztahových souvislostí i tajuplných slov, které připomínají schůzi Vontů ve Stínadlech Jaroslava Foglara.

Na peer setkání nám kolega promítal hodinový záznam sezení. V určité chvíli jsem si začal připadat jak v Babylonské věži. Účastníci na obrazovce používali známá slova, ale tak, že mi nedávala žádný smysl. Jim ano, reagovali emotivně, přizvukovali si, diskutovali. Zeptal jsem se kolegy, jestli obsahu rozumí. Ukázalo se, že o něco více, i když také ne úplně. Měl však výhodu, že už byl nějakou dobu součástí příběhu jejich týmu a potažmo organizace.

Zde se možná skrývá další past. Riziko, že se ztratíme v emocionální blízkosti k supervidovaným, kteří nás přizvali do svého bytí v jazyce. Že si ze samé radosti přestaneme být vědomi své role a rozplynou se naše hranice. Dobrý kontrakt a průběžná supervize nebo mentoring naší práce zní jako přízemní supervizní klišé, která nicméně mohou představovat záchranný kruh.

Ještě zmiňme fenomén institucí. Abychom se z té přemíry subjektivity a nutného vyjednávání nezhroutili, vznikla záchrana zvaná instituce čili obecně sdílená přesvědčení neboli – ocituji wikipedii: obecně praktikovaný, schvalovaný a předávaný způsob jednání a vztahů. Působí jednak jako mechanismus sociální kontroly a udržování sociálního řádu, jednak jako vzor jednání. Jsou to vlastně zkratky, opěrné body, které ulehčují život a usnadňují spolupráci. Nebo ho svazují. Jejich omezení totiž spočívá v tom, že na počátku mají své opodstatnění, které postupně může vyprchat, ztratit se v kolektivním povědomí. Instituce prvního řádu jsou reakcí na konkrétní problém, který pomáhají řešit. V další generaci už může zůstat jenom matné povědomí o příčinách, které byly na počátku. Ve třetí už zcela vymizelo, ale ještě pořád je daný úkon vnímán jako užitečný. Ve čtvrté může být pouhou rutinou naprosto odtrženou od reality. Zvláště v tzv. totálních institucích, které jsou spojeny se závislostí klientů či chovanců – ať už se jedná o nemocnice, dětské domovy, domovy pro seniory atd. bychom měli pečlivě reflektovat jakékoliv známky možného zneužití moci. Zpozornět, když uslyšíme následující věty:

„To se tady nesmí (nosit jídlo na pokoje, mít na pokoji zrcadlo, chodit na vycházky mimo vesnici atp.atp.)!“

„A kdo to zakázal?“

„Takhle to tady chodilo odjakživa!“

Mimochodem – supervize je také institucí...

⁴ Srovnej: HAWKINS, P., SHOHET, R.: Supervize v pomáhajících profesích. Praha: Portál, 2004, s.79.

⁵ Srovnej: HAWKINS, P., SHOHET, R.: Supervize v pomáhajících profesích. Praha: Portál, 2004, s.79.

Jedním z pilířů narativního přístupu je pozice jakéhosi „naivního dítěte“, zvědavého badatele, který naslouchá, ptá se, jestli je příběh (v našem případě) supervidovaného i jeho klientů v souladu s dominantními společenskými příběhy. Jinými slovy – „jak se prolíná s jejich sociálně a kulturně významnými verzemi, čím se od nich liší anebo do jaké míry je jimi ovlivňován“⁶. Třeba zda je či není individuální osobní příběh pečovatelky v domově pro seniory ve vztahu k jejímu sociálnímu statusu i ve vztahu k jejím klientům v souladu s navenek prezentovaným obrazem organizace. I se společenským paradigmatem, které se k němu vztahuje. V takovém přístupu supervizora je zároveň vyjádřena úcta a respekt ke každému jednotlivci. Přichází s jedinečnou nabídkou: *Jsem tu pro vás, potažmo vaše klienty! Budu Vám naslouchat! Vaše práce mě zajímá, považují ji za hodnotnou!*

Supervidovaný může být ve svém příběhu spokojen nebo by ho chtěl jinak. Třeba ve vztahu ke klientům, které nám vyprávěním zpřítomňuje. Narativní přístup využívá externalizace, tj. způsobu, který odděluje vyprávěče od jeho problému a umožňuje mu podívat se na něj z jiného úhlu. Převyprávět ho do podoby, která je více přijatelná. Jedná se spíše o mentální postoj, než konkrétní terapeutickou či supervizní techniku. Nicméně některé otázky a nápady ze Speedyové⁷ zde mohou být užitečné:

Má tento příběh nějaký název?

Jak se jmenují ústřední postavy vašeho příběhu?

Kdyby tento příběh vyprávěl váš klient, jak by ho nazval?

Kdybyste byl některou z postav příběhu vašeho klienta, kým byste byl?

A nebo uspořádání, které ladí se sedmiokým modelem:

Vyprávíte mi velké množství příběhů... Je tady klient a jeho problém/ váš problém s klientem/ vy vaše organizace a její problémy a já... Na který příběh se chcete v této chvíli zaměřit?

Kdybych nyní šel a převyprávěl tento příběh svému supervizorovi, co myslíte, že by asi řekl?

V otázkách už je odstup naznačen – popisujeme nějaký jev, ze kterého jsme vystoupili, stali jsme se pozorovateli.

Narativní přístup pracuje s pojmem dekonstrukce, tj. určité rozbití paralyzující moci problematického příběhu. Jedná se o vzácný okamžik prozření, že věci zdánlivě pevné, mají také jinou podobu, kterou akceptuje jako možnou pro sebe sama. Pokud se náš problém stane součástí příběhu, jehož smysl společně hledáme, ztrácí fatální svazující sílu. Objevuje se zde také společný fenomén naděje, kterou přinášíme prostřednictvím zprávy o moci slova jako nástroje proměny a růstu. Kdykoliv a kdekoliv.

Zde jsou styčné plochy terapie a supervize. Čehož bychom si měli být dobře vědomi vzhledem k rozdílným cílům, které v obou případech sledujeme

Narativní přístup k supervizi nabízí velmi mnoho dalších bohatých možností. Jednou z nich je například povědomí o vlivu jazyka ve vztahu k tělesnosti zúčastněných. *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*. Ale tenhle rozměr už jen zmiňuji jako silný a platný pro toho, kdo by se mu chtěl dále věnovat.

⁶ Srovnej: CARROLL, M., THOLSTRUPOVÁ, M.: Integrativní přístupy k supervizi. Praha: Triton, 2004, s.: 48.

⁷ Srovnej: CARROLL, M., THOLSTRUPOVÁ, M.: Integrativní přístupy k supervizi. Praha: Triton, 2004, s.: 53 – 54.

Doporučená literatura:

CARROLL, M., THOLSTRUPOVÁ, M.: Integrativní přístupy k supervizi. Praha: Triton, 2004.

FREEDMAN, J., COMBS, G.: Narativní psychoterapie. Praha: Portál, 2009.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA J.: Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy. Praha: Grada, 2003.

STRNAD, V., NEJEDLÁ, A.: Základy narativní terapie a narativního koučinku. Praha: Portál, 2014.

WATZLAWICK, P.: Úvod do neštěstí. Hradec Králové: Konfrontace, 1994.

WATZLAWICK, P.: Všechno dobré je k něčemu zlé. Hradec Králové: Konfrontace, 1995.

WATZLAWICK, P., BAVELASOVÁ, J.B., JACKSON, D. D.: Pragmatika lidské komunikace. Hradec Králové: Konfrontace, 1999.

KONTEXT. Bulletin sekce pro rodinnou terapii. Více ročníků.